

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Кафедра загальної, вікової та педагогічної психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
О.Б. Жильцов
“ _____ ” _____ 2015 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТИКА І ПСИХОЛОГІЯ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки 6.010106 «Соціальна педагогіка»

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація 6.030103 «Практична психологія»

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Інститут людини

(назва інституту, факультету, відділення)

2014 – 2015 навчальний рік

Робоча програма «Етика і психологія сімейного життя» для студентів за напрямом підготовки 6.010106 «Соціальна педагогіка»

Розробники: Терещенко Марія Вікторівна, кандидат психологічних наук, викладач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

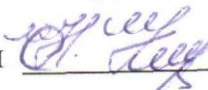
Робочу програму схвалено на засіданні кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

Протокол від «29.12.» 2014 року № 5

Завідувач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

_____ (О.П. Сергєєнкова)

Розподіл годин звірено з робочим планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту людини Н.А. Клішевич

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Процес трансформації сучасної сім'ї як соціального інституту супроводжується тривожними ознаками її дезорганізації – збільшенням кількості розлучень, сімейно-побутових порушень, зниженням рівня народжуваності, послабленням виховного процесу сім'ї, неврозами тощо. Це дає підстави стверджувати, що стан сучасної сім'ї кризовий.

В останній час в Україні проблеми сім'ї почали привертати увагу спеціалістів, професійна діяльність яких пов'язана із задачами профілактики нервових і психічних захворювань, з проблемами сімейного виховання.

Важливими напрямками діяльності соціального педагога є просвітницько-профілактична робота з сім'єю: з'ясування сімейного благополуччя і стабільності шлюбу, виявлення проблем виховного процесу, первинне сімейне консультування та інше.

Мета курсу „Етика і психологія сімейного життя” – ознайомити студентів із основними положеннями психології сім'ї як галузі психологічної науки, формувати уміння та навички інформаційно-аналітичної діяльності в галузі психології, розвивати професійне мислення та сприяти професійному зростанню.

Вимоги до знань та умінь. Вивчивши курс «Етика і психологія сімейного життя» студент повинен:

Знати:

- первинні уявлення про еволюцію сімейних стосунків;
- соціально-психологічну модель сімейних стосунків, тенденції розвитку сучасної сім'ї;
- особливості мотивації вступу у шлюб та дошлюбного періоду;
- руйнівні тенденції шлюбу та сім'ї;
- вплив сім'ї на розвиток кожного з її членів;
- основні види сімейного виховання

Уміти:

- виявляти основні проблеми з якими може зіткнутись сучасна сім'я;
- застосовувати психодіагностичні методи дослідження сім'ї;
- надавати первинну соціально-психологічну допомогу членам сім'ї.

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності.

Вивчивши курс «Етика і психологія сімейного життя» студент повинен:

Знати:

- первинні уявлення про еволюцію сімейних стосунків;
- соціально-психологічну модель сімейних стосунків, тенденції розвитку сучасної сім'ї;
- особливості мотивації вступу у шлюб та дошлюбного періоду;
- руйнівні тенденції шлюбу та сім'ї;
- вплив сім'ї на розвиток кожного з її членів;
- основні види сімейного виховання та

Уміти:

- виявляти основні проблеми з якими може зіткнутись сучасна сім'я;

- застосовувати психодіагностичні методи дослідження сім'ї;
- проводити психологічну просвітницьку роботу.

Місце в структурно-логічній схемі спеціальності. Навчальна дисципліна «*Етика і психологія сімейного життя*» є нормативним курсом циклу професійно-практичної підготовки фахівця з соціальної педагогіки, тісно пов'язана з соціальною педагогікою, соціологією, віковою та педагогічною психологією, психодіагностикою, конфліктологією.

Зміст програми спрямований на формування адекватного уявлення про предмет і завдання психології сімейних стосунків на сучасному етапі, її основні спрямування.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 108 год., із них 16 год. – лекції, 12 год. – семінарські, 4 год. – індивідуальна робота, 4 год. – модульний контроль, 36 год. – самостійна робота, 36 год. – самостійна робота з підготовки до екзамену.

Форма контролю – екзамен.

1. Опис навчальної дисципліни
«ЕТИКА І ПСИХОЛОГІЯ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ»

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 0101 «Педагогічна освіта» (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.010106 «Соціальна педагогіка» (шифр і назва)		
Модулів – 2		Рік підготовки	
Змістових модулів – 3		3-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин – 108		6-й	-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	16 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		12 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		72 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		4 год.	
		Вид контролю:	
екзамен	екзамен		

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторні:	лекцій	практичних семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль I. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЕТИКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ СІМ'Ї								
1.	Визначення основних понять та еволюція шлюбу та сім'ї	8	4	4			4	
2.	Соціально-психологічна модель шлюбу та сім'ї	6	2		2		4	
Разом:		14	6	4	2		8	-
Змістовий модуль II. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї								
3.	Дошлюбний період	4	2	2			2	
4.	Проблема любові та шлюбу	4	2	2			2	
5.	Проблема молоді сім'ї	6	4	2	2		2	
6.	Чинники успішності та задоволеності шлюбно-сімейним життям	7	3		2	1	4	
7.	Вплив сім'ї на розвиток особистості дитини	9	3		2	1	4	2
Разом:		30	14	6	6	2	14	2
Змістовий модуль III. ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДґРУНТЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЩОДО НАДАННЯ ДОПОМОГИ СІМ'Ї								
8.	Руйнівні тенденції шлюбу та сім'ї	12	5	2	2	1	7	
9.	Основи діагностики та корекції сімейних стосунків	16	7	4	2	1	7	2
Разом:		28	12	6	4	2	14	2
Самостійна робота з підготовки до екзамену		36						
Усього за навчальним планом:		108	32	16	12	4	36	4

Ш. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ І. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЕТИКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ СІМ'Ї

Лекція 1-2 (4 год). Визначення основних понять та еволюція шлюбу та сім'ї

Співвідношення понять «шлюб» і «сім'я». Сім'я як мала соціальна група.

Соціально–психологічна модель подружньо-сімейних стосунків, яка відображає функції (виховну функцію або функцію соціалізації дитини, господарсько-побутову, емоційну або психотерапевтичну функцію, функцію духовного спілкування, функцію первинного соціального контролю, сексуально-еротичну функцію, а також специфічні та неспецифічні функції); структуру (нуклеарна сім'я, поповнена сім'я, змішана сім'я, сім'я матері (батька)-одинака; домінування-підпорядкування; взаємовідповідальність; емоційно-психологічна близькість); динаміку (позасімейний стан: неодружені і незаміжні люди, не створивши своєї сім'ї; сім'я молодят; сім'я з маленькими дітьми; сім'я з підлітками; вихід дорослих дітей із сім'ї; сім'я на пізній стадії розвитку).

Форми організації шлюбно-сімейних стосунків в історичному контексті. Альтернативні форми шлюбно-сімейних стосунків у сучасному суспільстві: самотність, незареєстроване сумісне проживання, свідомобездітний шлюб, повторю і шлюбно-сімейні стосунки, відкритий шлюб, дошлюбний секс, інтимна дружба, свінгерство, гомосексуальні пари, груповий шлюб, житлові товариства, колективні сім'ї.

Змістовий модуль II. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї

Лекція 3 (2 год). Дошлюбний період

Дошлюбний та передшлюбний період. Період залицяння. Вплив тривалості передшлюбного періоду на показник стійкості шлюбних відносин. Функції передшлюбного періоду (накопичення спільних переживань і вражень; впізнавання один одного, уточнення і перевірка прийнятого рішення; проектування спільного життя)

Образ сім'ї в аспекті картини світу людини. Картина світу; ілюзорна картина світу. Уявлення про майбутнє сімейне життя, образ чоловіка/дружини; партнера по спілкуванню.

Готовність до шлюбу як чинник розвитку адекватних уявлень про сімейне життя. Виховання сім'янина: шляхи, форми та засоби. Для чого потрібна сім'я. Формування установок на створення шлюбу та сім'ї.

Лекція 4 (2 год). Проблема любові та шлюбу

Мотивація вступу у шлюб. Любов як основа заключення шлюбу. Виникнення та розвиток уявлень про любов тілесне та духовне. Феномен любові та її типи (ерос; людус; сторге; манія; прагма та ін.).

Теорії любові (любов як вищий емоційний прояв людини, як відображення особистісної неадекватності, теорія Е. Фромма, теорія Р. Мея та інші). Ілюзії любові (любов як розслаблення, любов – вдячність, продовження поколінь, як вигідний союз, любов-втеча та ін.).

Лекція 5 (2 год). Проблема молоді сім'ї

Форми шлюбно-сімейних відносин, найбільш поширені з яких наступні: (шлюбно-сімейні відносини на основі чесної контрактної системи; шлюбно-сімейні відносини на основі нечесного контракту; шлюбно-сімейні відносини з примусу; шлюбно-сімейні відносини як ритуальне виконання соціально-нормативних установок; шлюбно-сімейні відносини, освячені любов'ю).

Залежність молоді сім'ї від батьківської підтримки. Сімейна інтеграція. Народження першої дитини.

Шлюбна сумісність: психофізіологічна сумісність, функціонально-рольова узгодженість, ціннісно-орієнтаційна єдність. Адаптований підхід до шлюбної сумісності. Рівні адаптації: біологічний, психологічний. Групи шлюбно-сімейної адаптації за Сисенко В.А.: високоадаптовані, середньоадаптовані, низькоадаптовані, дезадаптовані. Сфери адаптації: духовна, психологічна, сексуальна, інформаційна, родствена, культурна, побутова.

Змістовий модуль III.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЩОДО НАДАННЯ ДОПОМОГИ СІМ'Ї

Лекція 6 (2 год). Руйнівні тенденції шлюбу та сім'ї

Сімейні сварки (особистісні звинувачення; стиль життя людини; вознесіння свого «Я», психологічна експлуатація). Механізм виникнення сварки (егоцентрична система уявлень; альтероцентрична система уявлень; соціоцентрична система уявлень). Специфіка подружніх конфліктів (конфлікти, що виникають на основі незадоволеної потреби у цінності та значущості свого «Я»; конфлікти, суперечки, психічні напруги на базі незадоволених сексуальних потреб одного або обох подружжя; психічні напруги, депресії, конфлікти, сварки, що мають своїм джерелом незадоволеність, потреби одного або обох подружжя у позитивних емоціях; конфлікти, на ґрунті пристрасті одного з подружжя до спиртних напоїв; фінансові розбіжності; конфлікти на ґрунті задоволення потреб подружжя в харчуванні, одязі, на ґрунті благоустрою домашнього вогнища; на ґрунті потреби у взаємодопомозі, взаємопідтримці; на ґрунті різних потреб та інтересів у проведенні відпочинку та дозвілля, різні хобі та інші).

Конфлікти після народження дитини.

Конфлікти через стосунки з родичами.

Конфліктні люди (як риса особистості – занижена самооцінка, самоствердження, несумісність темпераментів).

Подружні ревності та зради.

Подружнє взаєморозуміння.

Феномен прощення (уміння просити пробачення та прощати; питання честі).

Лекція 7-8 (2 год). Основи діагностики та корекції сімейних стосунків

Методи соціально-психологічного вивчення сім'ї: науково-дослідні, діагностичні, корекційно-діагностичні. Індивідуальний і системний підхід. Соціально-психологічні проблеми отримання інформації про сім'ю. Параметри діагностики подружніх стосунків і відповідні методики.

Відмінні риси соціально-психологічного консультування і психотерапії. Сімейне консультування. Етичні принципи сімейного консультування. Практичні прийоми проведення сімейного консультування. Системна сімейна психотерапія. Методи психокорекції: аналітико-системна психотерапія, ігрова сімейна психотерапія, арт-методи в сімейній психотерапії, психодрама, проєктивна казка. Соціально-психологічна корекція подружніх стосунків.

V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1

Соціально-психологічна модель шлюбу та сім'ї (2 год)

План заняття

1. Співвідношення понять «шлюб», «сім'я», «родина». Нетрадиційні сім'ї.
2. Дати визначення понять: сімейна історія, сімейний міф, сімейна легенда, сімейний сценарій, сімейні норми та правила, сімейні цінності, традиції та ритуали.
3. Життєвий цикл сім'ї.
4. Функції сім'ї та специфіка їх реалізації в сучасних умовах.
5. Структура сім'ї як система відносин рідних.

Основна література: [1, 3, 4, 6, 7, 8].

Додаткова література в загальному списку рекомендованої літератури.

Тема 2

Проблема молоді сім'ї (2 год)

План заняття

1. Готовність до шлюбу та її складові.
2. Уявлення про шлюб та сім'ю, образ чоловіка/дружини та партнера по

спілкуванню, ідеалізація шлюбного партнера.

3. Мотивація вступу у шлюб.

4. Феномен любові: її види, ілюзії, теорії.

5. Завдання та особливості молодого сім'ї, механізми її інтеграції.

Основна література: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8].

Додаткова література в загальному списку рекомендованої літератури.

Тема 3

Чинники успішності та задоволеності шлюбно-сімейним життям (2 год)

План заняття

1. Задоволеність, стабільність та успішність сімейних стосунків.

2. Подружнє сумісність та її рівні.

3. Подружнє адаптація та розподіл ролей у сім'ї.

4. Становлення у батьківській сім'ї – сумісність у шлюбі.

Основна література: [1, 2, 3, 4, 7, 8].

Додаткова література в загальному списку рекомендованої літератури.

Тема 4

Вплив сім'ї на розвиток особистості дитини (2 год)

План заняття

1. Материнство/батьківство як психологічний феномен.

2. Специфіка сімейного виховання.

3.1. Цілеспрямований вплив у сім'ї.

а) типологія дитячих характерів;

б) диктат;

в) опіка;

г) конфронтація;

д) мирне співіснування;

е) співпраця та інші.

Види неправильного виховання:

а) гіпопротекція;

б) емоційне відчуження;

в) умови підвищеної моральної відповідальності;

г) протиріччя у вихованні;

д) поза сімейне виховання.

3. Роль бабусі та дідуся в соціалізації дитини.

Основна література: [1, 2, 4, 5, 6, 7, 8].

Додаткова література в загальному списку рекомендованої літератури.

Тема 5
Руйнівні тенденції шлюбу та сім'ї
План заняття

1. Специфіка подружніх конфліктів.
2. Подружні ревності та зради.
3. Подружнє взаєморозуміння.
4. Фемомен прощення.

Основна література: [1, 3, 4, 7, 8].

Додаткова література в загальному списку рекомендованої літератури.

Тема 6
Основи діагностики та корекції сімейних стосунків (4 год)
План заняття

1. Методи соціально-психологічного вивчення сім'ї.
2. Параметри діагностики подружніх стосунків і відповідні методики.
3. Позитивна сімейна психотерапія.

Основна література: [3, 4, 7, 8].

Додаткова література в загальному списку рекомендованої літератури.

VII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

•Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

•Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

•Практичні: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

VIII. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

1. опорні конспекти лекцій;
2. навчальні посібники;
3. робоча навчальна програма;
4. тестові контрольні завдання тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;

IX. VI. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Етика і психологія сімейного життя» – це вид науково-дослідної роботи бакалавранта, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

- ✓ повідомлення з теми, рекомендованої викладачем;
- ✓ повідомлення з теми (без рекомендації викладача): сучасні тенденції у розвитку психодіагностики чи психотерапії, самостійні дослідження;
- ✓ Теоретико-методологічне дослідження у вигляді реферату.

Орієнтовна структура ІНДЗ – теоретико-методологічного дослідження у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел.

Критерії оцінювання ІНДЗ
(науково-теоретичне дослідження у вигляді реферату)

№ З/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	9
2.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	9
3.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	12
Разом		30 балів

Тематика рефератів

1. Сім'я та сімейні стосунки в історичному розвитку суспільства.
2. Основні проблеми сучасної сім'ї.
3. Основні закономірності формування шлюбної пари.
4. Психологічні труднощі та проблеми на зрілій і пізній стадії шлюбу.
5. Міфологія статі людини.
6. Психогігієна інтимних стосунків членів подружжя.
7. Любов в психології, мистецтві і художній літературі.
8. Психологічні проблеми сім'ї в художній літературі та історії.
9. Роль батька в сімейному вихованні дитини.
10. Роль матері в сімейному вихованні дитини.
11. Роль батьків молодих в сімейних стосунках шлюбної пари.
12. Психологічна сумісність членів подружжя.
13. Стосунки колишнього подружжя після розлучення і вплив їх на дитину.
14. Психодіагностика шлюбно-сімейних стосунків.
15. Вплив мачухи (або вітчима) на виховання дитини і формування її особистості. Психологія повторного шлюбу.
16. Період „від знайомства до шлюбу”.
17. Психологія самотності.
18. Проблеми статевого виховання дітей.

19. Основи діагностичної роботи соціального педагога з сім'єю.
20. Основні напрямки роботи соціального педагога з сім'єю.
21. Народження дитини і взаємозв'язок з нею на різних вікових етапах.
22. Кризові періоди в шлюбі.
23. Психологічна стабільність шлюбу.
24. Критерії вибору шлюбного партнера.
25. Взаємодія сім'ї і школи, як умова успішного навчання дитини в молодшому шкільному віці.
26. Різні форми насильства в сім'ї.
27. Різні категорії сімей та методи роботи з ними.
28. Причини негативного ставлення до себе і сімейного життя.
29. Підготовка молоді до сімейного життя.
30. Подружні конфлікти і їх профілактика.
31. Батьківські позиції, педагогічні маски і дитячі ролі.
32. Методи діагностики і отримання інформації про сімейну ситуацію.
33. Модель ідеальної сім'ї.
34. Еталони мужності і жіночності.
35. Роль жінки і чоловіка в створенні сімейного благополуччя.
36. Психологія подружньої зради.
37. Психологія юнацької закоханості.
38. Особливості розвитку ліворукої дитини.
39. Психологічні особливості „громадянських” шлюбів.
40. Проблема збереження любові в шлюбі.
41. Конфліктні, кризові і проблемні сім'ї. Які вони?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювання та конспектування літератури:

1. Васильченко О. М. Батьківство як чинник формування психологічної зрілості особистості / Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України «Актуальні проблеми психології» у 12 томах / за ред. В.О. Моляко. – Т 12. – Вип. 12. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – с. 70-77.
2. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка / Лев Семенович Выготский // Вопросы психологии. – 1966. – № 6. – С. 62-68.
3. Борисенко Ю.В. Специфика формирования отцовства как психологического феномена / Ю.В. Борисенко, К.Н. Белогай // Сиб. психол. журн. – 2007. - № 26. – С. 102-107 ; То же [Электронный

- ресурс]. - URL: <http://www.lib.tsu.ru/mminfo/000085170/26/image/26-102.pdf>.
4. Боязитова Т. Д. Ценностные ориентации отцов, включённых в воспитательную деятельность [Текст] / Т. Д. Боязитова // Актуальные вопросы современной психологии: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Челябинск, март 2011 г.). / Под общ. ред. Г. Д. Ахметовой. — Челябинск: Два комсомольца, 2011. — С. 12-15.
  5. Горноста́й П. П.. Ресурсы женственности и мужественности. Журнал практического психолога. - 2003, № 6. - С. 51-55.
  6. Демидова Наталья Игоревна. Формирование образа семьи у старших дошкольников : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 : Москва, 2003 182 с.
  7. Ермихина Марина Олеговна. Формирование осознанного родительства на основе субъективно-психологических факторов : Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 : Казань, 2004 168 с.
  8. Кон И.С. Отцовство как социокультурный институт // Педагогика. - 2005. - № 9. - С. 3-16 ; То же [Электронный ресурс] // Межрегиональный отцовский комитет : [сайт]. - Канск, 2011. - URL: http://мок.канск24.pf/index.php?option=com_content&view=article&id=118:2011-04-16-09-17-14&catid=1:articles&Itemid=5
  9. Калина Олег Геннадьевич. Влияние образа отца на эмоциональное благополучие и полоролевою идентичность подростков : диссертация ... кандидата психологических наук : 19.00.13.- Москва, 2007.- 152 с.
  10. Маслоу А. Дальнейшие рубежи развития человека / Абрахам Маслоу — М.: Смысл, 2003. — 213 с.
  11. Маякова І. В. Етнопсихологічні особливості картини світу дітей молодшого шкільного віку: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07 / Маякова Ірина Володимирівна. — К., 2009. — 18 с.
  12. Павлов И. В. Психология отцовства: обзор исследований и некоторые выводы о современном состоянии проблемы. Журнал « Перинатальная психология и психология родительства» 2008 г. № 4, с. 78 — 95.
  13. Овчарова Р.В. Научные предпосылки к анализу проблемы отцовства как воспитательной деятельности / Р.В. Овчарова, Ю.А. Токарева // Наука и образование Зауралья. — Курган, 2005. — № 1. - С. 30-40 ; То же [Электронный ресурс] // Отцовство : [сайт]. — [Б. м.], 11.11.2010. - URL: <http://www.otcovstvo.info/?p=2449>.
  14. Рыжкова А. В. «Образ семьи» у детей дошкольного возраста и их родителей: автореф. дисс. канд псих. наук: спец. 19.00.13. «Психология развития, акмеология» / А. В. Рыжкова. — Санкт-Петербург, 2009. — 16 с
  15. Токарева Ю.А. Типология отцовства // Высш. образование сегодня. — 2010. - № 4. — С. 32-35 ; То же [Электронный ресурс]. - URL: http://www.hetoday.org/arxiv/VOS/4_2010/32_35.pdf
  16. Шубина А. С. Образ семьи в картине мира детей, оставшихся без попечения родителей: автореф. дисс. канд псих. наук: спец. 19.00.07. «Возрастная и педагогическая психология» / А. С. Шубина. — Волгоград, 2009. — 21 с.

Рекомендована література для самостійного читання

1. Берн Ш. Гендерная психология / Шон Берн. – М.: Прайм-Еврознак, 2004. – 320 с.
2. Борисенко Ю.В. Психология отцовства / Ю. В. Борисенко – Москва-Обнинск: «ИГ-СОЦИН», 2007. – 220с.
3. Варга А. Я. Введение в системную семейную психотерапию / Анна Яковлевна Варга – СПб.: Речь, 2001. – 174 с.
4. Винникот Д. В. Разговор с родителями / Дональдс Вудс Винникот – М.: Независимая фирма “Класс, 1994. – 112 с.
5. Гиппенрейтер Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? / Юлия Борисовна Гиппенрейтер – М.: Мысль, 2008. – 256 с.
6. Ильин В. А. Археология детства: Психологические механизмы семейной жизни / Валерий Александрович Ильин – М. Независимая фирма “Класс”, 2002. – 208 с.
7. Лисина М. И. Формирование личности ребенка в общении Питер; СПб.; 2009. – 318 с.
8. Менегетти А. Педагогика / Антонио Менегетти. - ННБФ "Онтопсихология", 2010 – 410с.
9. Олифирович Н. И. Психология семейных кризисов / Н. И. Олифирович, Т. А. Зинкевич-Куземкина, Т. Ф. Велента. – СПб.: Речь, 2008. – 360 с.
10. Пезешкиан Н. Психотерапия повседневной жизни / Носсарт Пезешкиан – СПб.: Речь, 2004. – 288с.
11. Сатир В. Как строить себя и свою семью / Вирджиния Сатир – М.: Педагогика-Пресс, 1992. – 192с.
12. Стюарт Й. Жизненный сценарий [Электронный ресурс] / Й. Стюарт, В. Джонс – М., 1987. – Режим доступа до книги: <http://www.psyinst.ru>.
13. Филиппова Г. Г. Психология материнства: Учебное пособие. — М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. — 240 с
14. Фромм Э. Искусство любить / Эрих Фромм. – СПб.: Азбука, 2002. – 221с.
15. Фромм Э. Мужчина и Женщина / Эрих Фромм. – М., 2003. – 310с.
16. Хамитов Н. В. Одиночество женское и мужское: Опыт вживания в проблему / Назип Виленович Хамитов. – М.: ООО «Издательство АСТ»; Харьков: «Торсинг», 2004. – 444 с.
17. Целуйко В. М. Вы и ваши дети / Валентина Михайловна Целуйко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. – 283 с.
18. Эйдемиллер Э. Г. Психология и психотерапия семьи / Э. Эйдемиллер, В. Юстицкис. – [3-е изд.]. – СПб.: Питер, 2002. – 656 с.
19. Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени / Карл Густав Юнг. – М.: Прогресс, 2006. – 331с.
20. Юнг К. Г. Психологические типы Перевод: София Лорие. Спб.:Азбука, 2001. – 285 с.

X. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Етика і психологія сімейного життя» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 10.1, табл. 10.2.

Таблиця 10.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ з/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів	
1.	Семінарські заняття	66	
2.	Відвідування лекцій	8	
3.	Модульні контрольні роботи (1, 2)	50	
4.	Індивідуальна навчально-дослідницька робота	30	
5.	Самостійна робота	30	
6.	Усього за семестр	184	60
7.	Коефіцієнт	3,06	40
8.	Всього		100

У процесі оцінювання навчальних досягнень магістрантів застосовуються такі методи

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.

- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; конспект, реферат.

- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

**Порядок переведення рейтингових показників успішності у
європейські оцінки ECTS**

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Залік
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним вивченням курсу)	F	не зараховано
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX	
60 – 68	«достатньо»	E	зараховано
69-74	«задовільно»	D	
75 – 81	«добре»	C	
82-89	«дуже добре»	B	
90 – 100	«відмінно»	A	

XI. Питання до іспиту:

1. Становлення сімейної психології як наукової дисципліни.
2. Співвідношення понять «шлюб» та «сім'я», «родина».
3. Сім'я і шлюб в історії суспільства: якісна і кількісна еволюція сімейних відносин.
4. Функції сім'ї та специфіка їх реалізації в сучасних умовах.
5. Динаміка і періодизація сімейного життя.
6. Структура сім'ї.
7. Значення дошлюбного та передшлюбного періоду для майбутніх шлюбно-сімейних стосунків. Передшлюбні залицяння.
8. Місце сім'ї та шлюбу у системі цінностей молодих людей та старших поколінь.
9. Особливості образу сім'ї, партнера по спілкуванню та майбутнього чоловіка/дружини.
10. Нетрадиційні форми шлюбно-сімейних стосунків.
11. Вплив ЗМІ на розвиток уявлень щодо образу сім'ї.
12. Формування установки на вступ у шлюб та народження дітей.
13. Позиція молодих людей щодо «цивільно шлюбу».
14. Типологія мотивів вступу у шлюб.
15. Феномен любові та її типи.
16. Теорії любові.

17. Ілюзії любові (Е. Фромм, Н. Пезешкіан та інші).
18. Основні складові готовності до шлюбу.
19. Ідеалізація партнера по шлюбу.
20. Завдання та особливості молодої сім'ї (залежність від батьківської сім'ї, народження дитини тощо).
21. Вплив гендерних стереотипів на сімейні стосунки.
22. Механізми інтеграції сім'ї.
23. Поняття «задоволеності», «успішності» та «стабільності» сімейних стосунків.
24. Подружня сумісність та її рівні.
25. Подружня адаптація та розподіл ролей у сім'ї.
26. Потреби чоловіків і жінок у шлюбно-сімейних стосунках.
27. Творча особистість у сім'ї.
28. Психологічні проблеми домогосподарок.
29. Мати та дитина: пренатальна єдність.
30. Феномени батьківства та материнства. Криза батьківства.
31. Неправильні установки щодо сімейного виховання.
32. Типи сімейного виховання.
33. Типи батьків та матерів.
34. Роль бабусі та дідуся у вихованні дитини.
35. Специфіка подружніх конфліктів.
36. Подружні ревності та їх наслідки.
37. Подружні зради.
38. Проблема розлучень.
39. Особливості повторних шлюбів.
40. Характеристика сімейного взаєморозуміння.
41. Феномен «прощення» у психології сімейних стосунків.
42. Використання проєктивних методик для діагностики сімейних взаємин («Будинок, дерево, людина», «Малюнок сім'ї», розфарбування психодіагностичних діаграм, метод незакінчених речень, інтерв'ю «Чарівний світ», вивчення ігрових переваг дітей тощо).
43. Психодіагностика подружніх взаємин («РОП», опитувальник «Шкала сімейної адаптації та згуртованості», методика «Мій лист чоловіку/дружині та інші).
44. Діагностика дитячо-батьківських взаємин («PARI», «Аналіз сімейних взаємостосунків», методика діагностики батьківського ставлення, методика діагностики самотності у сім'ї тощо).
45. Діагностика емоційного стану членів сім'ї.
46. Різниця між сімейним консультуванням та сімейною психотерапією. Критерії доцільності сімейного консультування. Протипоказання сімейного консультування.
47. Принципи і правила сімейного консультування.
48. Принципи позитивної психології

49. Теорія диференціального аналізу позитивної психології (актуальні здібності).
50. Сімейна, батьківська та партнерська групи.

ХІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Андреева Т.В. Психология современной семьи. Монография. – СПб.: Речь, 2005.
2. Гиппенрейтер Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? – М.: Мысль, 2008. – 256с.
3. Олифиревич Н.И., Зинкевич-Куземкина Т.А., Велента Т.Ф. Психология семейных кризисов. – СПб.: Речь, 2008. – 360с.
4. Пезешкиан Н. Психотерапия повседневной жизни: тренинг разрешения конфликтов. – СПб.:Речь, 2004. – 288с.
5. Сатир В. Вы и ваша семья. Руководство по личностному росту: Пер. с англ. – М.: Эксмо-Пресс, 2000.
6. Соціальні служби - родині: Розвиток нових підходів в Україні, (перевидання) / За ред. І.М. Григи, Т.В. Семигіної. - К., 2003. - 128 с.
7. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.
8. Эйдемиллер З.Г., Юстицкис В.В. Психология и психотерапия семьи. - 2-е изд., расшир. и доп. - СПб.: Питер, 2000 – 656 с.

Додаткова:

1. Борисенко Ю.В. Психология отцовства. – Москва-Обнинск: «ИГ-СОЦИН», 2007 – 220 с.
2. Винникот Д. В. Разговор с родителями. – М.: Независимая фирма “Класс, 1994. – 112 с.
3. Диагностика семьи. Методики и тесты. Редактор-составитель Д.Я. Райгородский. Учебное пособие по психологии семейных отношений. Для факультетов: психологических, медицинских и социальной работы. – Самара, 2004.
4. Дружинин В.Н. Психология семьи: 3-е изд. – СПб.: Питер, 2005.
5. Пезешкиан Н. Позитивная семейная психотерапия: семья как терапевт. – М.: Семья, 1993.
- Психология подростка. Полное руководство. Под редакцией члена-корреспондента РАО А.А. Реана – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. - 432 с.
6. Пухова Т.И. Шесть кукол. Психологический анализ режиссерской игры в «семью» у дошкольников / Татьяна Ивановна Пухова. – Москва-Обнинск: «Принтер», 2000. – 180.
7. Фромм Э. Искусство любить / Эрих Фромм. – СПб.: Азбука, 2002. – 221с.

8. Целуйко В.М. Вы и ваши дети. Психология семьи. Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. – 283 с.

9. Эриксон Э. Детство и общество / Эрик Эриксон – СПб.: Аст, 1996. – 592с. Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени / Карл Густав Юнг. – М.: Прогресс, 2006. – 331с.

РЕСУРСИ

1. Література по тематиці навчального курсу читальному залі та на абонементі КМПУ імені Б.Д. Грінченка.

2. Література по тематиці навчального курсу в читальному залі Національній бібліотеки України Вернадського.

3. Література по тематиці навчального курсу в читальному залі і на абонементі Парламентській бібліотеки.

4. Статті, літературні джерела по тематиці навчального курсу в пошукових системах Інтернету.

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Етика і психологія сімейного життя»

Разом: 108 год., лекції – 16 год., семінарські заняття – 12 год., індивідуальна робота – 4 год., модульний контроль – 4 год., самостійна робота з підготовки до екзамену – 36 год., самостійна робота – 36 год.

Модулі	Змістовий модуль I	Змістовий модуль II			Змістовий модуль III	
Назва модуля	Історія розвитку етики та психології сім'ї і сімейного виховання	Соціально-психологічні особливості сучасної сім'ї			Психологічне підґрунтя в діяльності соціального педагога щодо надання допомоги сім'ї	
Теми лекцій	Визначення основних понять та еволюція шлюбної сім'ї (4 год)	Дошлюбний період (2 год)	Проблеми любові та шлюбної (2 год)	Проблеми молоді сім'ї (2 год)	Рухливі тенденції шлюбної сім'ї (2 год)	Основи діагностики корекції сімейних стосунків (4 год)
Теми семінарських занять	Визначення основних понять та еволюція шлюбної сім'ї (11)	Проблеми молоді сім'ї (11)	Чинники успішності та задоволеності сімейним життям (11)	Вплив сім'ї на розвиток особистості дитини (11)	Рухливі тенденції шлюбної сім'ї (11)	Основи діагностики та корекції сімейних стосунків (11)
ІНДЗ	30 балів					
Модульна контрольна робота	25 балів			25 балів		
Самостійна робота	10	10			10	
Усього за семестр	184 бали (коефіцієнт: 3,06 = 100 балів)					
Всього	306 балів					